

Succesfactoren bij het leren van de taal in het kader van inburgering

Vooraf

In juli 2008 gaf het Ministerie van VROM aan Cito de opdracht te inventariseren welke factoren een belangrijke bijdrage leveren aan efficiënt en effectief NT2-onderwijs in het kader van inburgering. Deze zogenoemde succesfactoren worden verondersteld bij te dragen aan een zo hoog mogelijk rendement en een zo laag mogelijke leerlast. Doelstelling van deze inventarisatie is, om op basis van deze factoren kwaliteitsverbetering van inburgeringstrajecten in gang te zetten.

Onderstaande factoren zijn het resultaat van een literatuuronderzoek en een veldraadpleging die Cito heeft uitgevoerd. Daarbij bleek dat voor leerders met verschillende opleidingsniveaus toch dezelfde factoren naar boven kwamen. Daarom is hieronder geen onderscheid gemaakt in opleidingsniveau van de leerder. De factoren zijn bovendien niet in volgorde van belangrijkheid weergegeven, zo dat al zou kunnen, maar gegroepeerd rond de volgende 'knoppen':

1. docentcompetenties
2. onderwijsopzet
3. inhoud van het programma en didactiek
4. randvoorwaarden
5. intensiteit
6. leerder

Onderwijs is een complex proces. Het uiteenrafelen van dit complexe proces in factoren is een heikele zaak. Hoewel in de navolgende lijst losse factoren worden gepresenteerd, is het van belang te blijven beseffen dat het resultaat van een inburgeringstraject in het specifieke geval van een individuele leerder bepaald wordt door een spinnenweb van factoren die alle invloed op elkaar uitoefenen en gekleurd worden door talloze onlosmakelijk met elkaar verbonden processen.

1. Docentcompetenties

Goede docenten beschikken over een cluster van kennis (bijvoorbeeld van taalverwerving, van de doelgroep), vaardigheden (onder andere organiseren, coachen) en houding (o.a. positieve, hoge verwachtingen van leerders) die samen belangrijk bijdragen aan het succes taalleersucces van inburgeraars.

Voor het vak NT2 bestaat er geen initiële opleiding. NT2 is een relatief jong vak, gekenmerkt door grote heterogeniteit op allerlei fronten, en één ervan is de wijze waarop docenten zijn opgeleid. Opleidingen variëren van PABO, lerarenopleiding in een vreemde taal, lerarenopleiding in een willekeurig ander vak, zoals aardrijkskunde of scheikunde, opleiding voor maatschappelijk werk, etc.

De Beroepsvereniging van docenten Nederlands als Tweede Taal heeft een certificeringstraject ontwikkeld, waarin docenten hun competenties kunnen aantonen. Bij afronding van deze procedure ontvangt de docent het certificaat "Competent NT2-docent". Daarnaast zijn er ook NT2- masteropleidingen en duale opleidingen NT2 waarvan mag worden aangenomen dat afronding ervan garant staat voor adequate competenties van de NT2-docent.

Met het oog op kwaliteitsverbetering in het Inburgeringsonderwijs moet gestreefd worden naar uitvoering door docenten met aantoonbare competenties en dus een passende NT2-kwalificatie.

2. Onderwijsopzet

2a Maatwerk

De doelgroep inburgeraars is enorm gemêleerd. Van trajecten die toegesneden zijn op de wensen en behoeftes van leerders, mag meer rendement worden verwacht dan van trajecten waarin niet aan deze voorwaarden is voldaan.

Maatwerk betekent dat er rekening wordt gehouden met verschillen tussen leerders wat betreft

- de doelen en interesses waarmee leerders onderwijs volgen;
- het leertempo;
- de leerstijl(en);
- onderwijsachtergrond;
- eerder verworven competenties inclusief niveau van taalvaardigheid;
- de praktische mogelijkheden van deelnemers tot het volgen van intensief of extensief onderwijs en dag- of avondlessen.

De meeste onderwijsaanbieders zullen in één of andere vorm met enkele van de genoemde aspecten rekening houden. Aanbieders die zich in dit opzicht in positieve zin onderscheiden, zullen

- daadwerkelijk de leerder centraal stellen en deze ook keuzevrijheid geven in de trajectinrichting¹;
- het uitstroomdoel van de leerder als vertrekpunt nemen;
- starten met een uitgebreide en beschreven intakeprocedure waarin de beginsituatie van de leerder en diens doelen in kaart worden gebracht.

2b Goede intake

Maatwerk valt of staat met een goede intake. Een intake is meer dan een lijst met vragen.

- Bij de intake moet allereerst met de leerder het uitstroomdoel worden bepaald. Dit doel moet realistisch en haalbaar zijn.
- Het beginniveau van de leerder worden vastgesteld.

---

¹ Hierbij is wellicht meer dan de onderwijsaanbieder ook de gemeente in het geding. Gemeentes verschillen sterk in de wijze waarop ze de inburgering regisseren.

- Randvoorwaardelijke en organisatorische zaken moeten worden besproken en geregeld, zoals kinderopvang, cursuskosten, etc. Een intake vindt dus niet plaats in één uur, maar vergt tijd.

2c Taalcontact

Als aan taalleerders gevraagd wordt waarvan ze nu het meeste hebben geleerd, dan komt het contact met moedertaalsprekers op de eerste plaats. Ook docenten zijn ervan overtuigd dat taalcontact één van de sleutels tot succes is. Er is daarom een heel scala aan taalcontactbevorderende maatregelen geïmplementeerd in het onderwijs. Voorbeelden zijn:

- duale trajecten (met een stage)
- buitenschoolse opdrachten
- inzet van taalcoaches of taalstages
- inzet van portfolio

Er is weinig onderzoek naar het effect van de verschillende vormen van taalcontact gedaan. We nemen echter aan dat een gestructureerde aanpak, waarbij een duidelijke relatie met het leren in de klas wordt gelegd, evaluatiemomenten zijn ingebouwd en het contact op basis van gelijkwaardigheid en wederzijds respect verloopt, het best bijdraagt aan leersucces.

3. Inhoud van het programma en didactiek

3a Doelgerichte en gestructureerde aanpak

Een leerder met een helder uitstroomperspectief en een goed in kaart gebrachte beginsituatie is gebaat bij een doelgericht traject. Dat veronderstelt minimaal het volgende:

- de uitstroomdoelen zijn geëxpliciteerd;
- de weg erheen is gefaseerd en beschreven;
- er zijn evaluatiemomenten ingebouwd;
- aan de uitkomst van de evaluatie worden consequenties verbonden (bijvoorbeeld extra oefeningen, bijstelling van doelen, bijstelling van trajectduur);
- bovengenoemde zaken zijn bekend bij docent én leerder.

3b Reflectie

Leerders zijn erbij gebaat te reflecteren op hun leerproces. Dat komt neer op inbouwen van geregelde mentale evaluatiemomenten. Hoe ga ik dit aanpakken, wat gaat er goed, waarom lukt het niet, waar kan ik informatie vinden, hoe kan ik mijn strategie aanpassen? Goede leerders doen dit vanzelf, maar verreweg de meeste leerders moeten leren reflecteren. Het onderwijs kan daarbij helpen. Docenten kunnen de reflectievragen systematisch in hun didactiek inbouwen, zodat de stappen worden ingeslepen. Dit leidt tot onafhankelijke leerders die hun eigen leerproces voortdurend monitoren.

3c Portfoliomethodiek

Van de inzet van een portfolio kan een belangrijke bijdrage aan het leren leren verwacht worden. Een leerportfolio (een portfolio in zijn pedagogisch-didactische functie) geeft leerders inzicht in de (mogelijke) trajectdoelen, geeft ruimte om daarin zelf keuzes te maken, nodigt de leerder uit na te gaan wat hij nog moeten oefenen en wat hij al kan en bewijs te leveren van zijn vaardigheden. Daardoor maakt het voortgang inzichtelijk en dat werkt weer motivatieverhogend. Omdat de bewijzen van verworven vaardigheid in principe verzameld worden in de wereld buiten de school, bevordert de inzet van een portfolio ook taalcontact.

Portfolio is dus geen doel op zich maar een instrument dat bijdraagt aan:

- leren leren;
- zelfstandigheid;
- inzicht in verworven vaardigheid;
- inzicht in leerpunten;
- taalcontact;
- motivatie.

3d Zelfverantwoordelijkheid/docentonafhankelijkheid

Docenten kunnen leerders niet leren leren. Leren is in essentie een individueel proces waarvoor de leerder uiteindelijk zelf verantwoordelijk is en moet zijn. Docenten kunnen leerders wel helpen de sturing van het leren effectief ter hand te nemen. Dat doen ze door ten minste:

- vertrouwen te hebben in leerders en hun vermogen tot leren, en dit vertrouwen te laten blijken;
- het traject zo in te richten dat leerders een bepaalde keuzevrijheid hebben met betrekking tot wat, wanneer, waar en hoe ze willen leren.
- leerders te helpen leer- en oefensituaties binnen en buiten de klas te herkennen en benutten.

3e Binding aan de context

Leerders leren sneller als de situatie waarin men leert niet te sterk afwijkt van de situatie waarvoor men leert. Wanneer dit niet het geval is worden leerders gedwongen tot een cognitief complexe operatie: het leggen van verbanden tussen wat in één context is geleerd en wat in een andere situatie moet worden toegepast (transfer). Met name laagopgeleide leerders zijn hiertoe niet altijd goed in staat. Een contextgebonden aanpak voorziet in:

- authentiek lesmateriaal;
- dunne scheidslijn tussen leersituatie en doelsituatie (bijvoorbeeld door middel van stages en buitenschoolse opdrachten).

3f Aandacht voor vorm

Er is in het NT2-onderwijs een verschuiving van aandacht geweest, die op dit moment sterk ligt bij participatie. Duale trajecten en een inburgeringsexamen gericht op CP's sturen sterk op vertrouwd maken van leerder met de situatie waarin hij effectiever wil participeren en dus communiceren. Wat daarbij echter niet uit het oog mag worden verloren is, dat taalleren een proces veronderstelt, waarin leerders soms gebaat zijn bij expliciete instructie en oefening van (deel-)vaardigheden, zoals woordenschat, uitspraak, grammatica en spelling. Van onderwijs waarin ook aan deze zaken aandacht wordt besteed, mag meer effect verwacht worden.

4. Faciliteiten

Succesvol taalleren vraagt niet alleen een op de leerder toegesneden programma en een adequate didactiek. Er zijn ook middelen nodig.

4a Materiaal en faciliteiten

Goed lesmateriaal voor een doelgericht inburgeringsprogramma op maat voldoet aan de volgende voorwaarden:

- het sluit wat betreft inhoud aan bij de doelsituatie;
- het is gebaseerd op kennis van taalverwerving;
- het kent een systematische opbouw;
- het bevat een mix aan oefenvormen;
- het maakt zelfstandig en docentonafhankelijk leren mogelijk;
- het houdt rekening met verschillen tussen leerders.

Naast goed lesmateriaal mag ook van de beschikbaarheid van computers, in een open leercentrum of nog beter bij de leerder thuis, effect op het leersucces worden verwacht. Effect van inzet van computers valt of staat met de beschikbaarheid en de kwaliteit van oefenstof. Beschikbaarheid van goede programma's is een voorwaarde.

Daarnaast moet er beschikking over een goed klaslokaal zijn. Dat is: warm, droog, zonder teveel lawaai van buiten en ruim genoeg.

4b Integratie van multimedia in het onderwijs

Multimediale leermiddelen geven de leerder de gelegenheid te oefenen op het moment dat het hem uitkomt (dat betekent zowel op de tijd dat het hem uitkomt als op het moment dat hij de behoefte constateert om een bepaalde vaardigheid te oefenen). Daarbij kunnen goede multimediale programma's de fouten van leerders analyseren en geven ze direct feedback.

4c Eigen taal

Met name voor laagopgeleide leerders en leerders in alfabetiseringstrajecten kan een positief effect worden verwacht van het gebruik van de eigen taal in de les. De eigen taal kan een rol spelen bij verduidelijking en instructie. Hiervoor kunnen tolken worden ingezet, of kan gebruik gemaakt worden van tweetalige docenten.

5 Intensiteit

De relatie tussen intensiteit en taalleersucces is niet eenduidig. Er zijn aanwijzingen dat intensievere cursussen leiden tot meer succes, maar ook dat minder intensieve cursussen, die goed in te passen zijn in het drukke leven van volwassenen, het meest effectief zijn. Er zijn veel aanwijzingen dat contact met moedertaalsprekers een belangrijke bijdrage levert aan taalleren, wat er bijvoorbeeld niet voor pleit om leerders lange tijd binnen de muren van de school te isoleren. In alle gevallen geldt dat taalleren een complex proces is, dat vraagt om herhaling, oefenen en inslijpen. Een voorwaarde voor succesvol taalleren is daarom:

5a Trajectduur toereikend voor herhaling en gevarieerd oefenen

Wat 'toereikend' is zal per doelgroep verschillen. Met name leerders met geen of zeer weinig schoolse leerervaring zullen een leerproces moeten doormaken (schriftverwerving) waarover kinderen in het jeugdonderwijs jaren doen. Het is daarom niet redelijk om te verwachten dat volwassenen zo'n proces binnen één of twee jaar succesvol afronden.

6 Leerder

6a Uitvalpreventie en cursistbegeleiding

Het volgen van onderwijs draagt bij aan leren. Dat is een open deur. Daaruit volgt dat leerders die niet naar de les komen of die stoppen met de cursus minder kans hebben op succesvol taalleren. En daaruit volgt weer dat onderwijsaanbieders beleid moeten voeren gericht op zowel presentieverhoging als uitvalpreventie. De volgende aspecten dragen daar waarschijnlijk aan bij.

- Duidelijke verwachtingen ten aanzien van presentie;
- Duidelijke afspraken over hoe gemiste lesstof kan worden ingehaald;
- Faciliteiten voor docentonafhankelijk leren;
- Flexibele programma's op maat (passend bij het leven van drukke volwassenen, waaronder ook werkenden);
- Motivatiebevorderende maatregelen (zie 6b.);
- Intensieve begeleiding door een mentor of coach, die dreigende uitval kan signaleren en belemmeringen kan helpen oplossen.

6b Motivatie

Gemotiveerde leerders zullen hun leertaken met plezier uitvoeren en meer tijd aan het leren besteden. Een gemotiveerde leerder leert daarom onmiskenbaar sneller. Hoewel veel leerderskenmerken onveranderbaar zijn, is motivatie een leerderskenmerk waaraan het onderwijs zeker het nodige kan bijdragen. Factoren die een belangrijke invloed lijken te hebben op de motivatie van leerders zijn:

- relevante leerstof aansluitend bij wat de leerder nodig heeft;
- succeservaringen;
- de groep als belangrijk onderdeel van het leerproces;
- activiteiten die bijdragen aan een goede sfeer in de klas (vieren van successen, uitstapjes, feestjes);
- stimulerende houding van de docent/coach.

Succesfactoren NT2-onderwijs uit 'Op zoek naar het succes van inburgering', Cito, december 2008. Onderzoek uitgevoerd in het kader van Leerlastonderzoek fase 1.